

## ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук, доцента

Пшеничної Ірини Сергіївни

про дисертацію Сухомлин Оксани Андріївни

**«Дидактичні засади формування цифрової компетентності студентів  
філологічних спеціальностей»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

*Актуальність теми дослідження.* Сучасне глобалізоване суспільство вирізняється стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій (у тому числі й цифрових), які проникають у всі сфери діяльності людини й зумовлюють його перехід від індустріальної стадії розвитку до інформаційної. Іншими словами, інформаційно-комунікаційні технології є одним із важливих засобів створення глобального інформаційного суспільства, рушієм економічного й соціального розвитку кожної окремої держави.

В умовах суцільної інформатизації суспільства інформатизація освіти має забезпечувати ефективну підготовку майбутніх фахівців різних спеціальностей (у тому числі й філологічних) до продуктивної професійної діяльності. А це означає, що задля досягнення успіху й реалізації творчого потенціалу сучасним студентам філологічних спеціальностей необхідно не лише оволодіти професійними знаннями, уміннями і навичками, вони також мають навчитися аналізувати, порівнювати, критично оцінювати й узагальнювати інформацію задля продукування власного інформаційного продукту. За таких умов питання формування й розвитку цифрової компетентності студентів філологічних стає особливо актуальним. Більш того, відповідно до Закону України «Про освіту» (2017 р.) цифрова компетентність є однією з ключових компетентностей для навчання

впродовж життя, необхідних сучасній людині для успішного функціонування в суспільстві.

Зазначене надає змогу зробити висновок про актуальність обраної теми наукового дослідження Оксани Андріївни Сухомлин «**Дидактичні засади формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей**».

*Наукова новизна одержаних результатів.* Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної праці полягає в тому, що О. А. Сухомлин *уперше* було *уточнено* зміст і сутність таких понять, як «цифрова компетентність студентів філологічних спеціальностей», «дидактичні умови формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей», «модель дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей». Під цифровою компетентністю студентів філологічних спеціальностей авторка розуміє «*здатність особистості свідомо, критично і творчо використовувати інформаційно-комунікаційні технології (у тому числі й цифрові) під час здійснення професійно-філологічної діяльності*» (с. 79). На глибоке переконання О. А. Сухомлин, структуру досліджуваного нею дидактичного феномена складають чотири взаємопов'язані і взаємозалежні компоненти, а саме: мотиваційно-професійний, когнітивно-діджитальний, інструментально-діджитальний та рефлексійно-діджитальний.

Дидактичні умови здобувачка розглядає як «*інтеграцію традиційних та інноваційних дидактичних ресурсів на основі їх гармонійного поєднання, використання яких у підготовці студентів філологічних спеціальностей сприяє вдосконаленню освітнього процесу закладу вищої освіти відповідно до постійно змінюваних вимог до підготовки фахівців-філологів 21 століття й забезпечує формування в них знань, умінь і навичок вільного володіння широким спектром інформаційно-комунікаційних технологій (у тому числі й цифрових), необхідних їм для успішного здійснення професійної діяльності в*

*галузі філології» (с. 89). Заслугове на позитивну оцінку уточнене визначення моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей, яку О. А. Сухомлин трактує як «схематичне зображення розробленої дидактичної системи, яка містить функційно-структурні конструктивні блоки: організаційно-методологічний, мотиваційно-професійний, когнітивно-інструментальний та рефлексійно-діджитальний» (с. 132).*

Дисертанткою також *уперше* визначено сукупність дидактичних умов формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей (провідну та супідрядні). У якості провідної дидактичної умови визначено *створення психолого-дидактичного ІТ-середовища професійної підготовки студентів філологічних спеціальностей на засадах контамінації провідних положень особистісного, діяльнісного та компетентнісного підходів. До супідрядних дидактичних умов формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей віднесено (1) активацію ціннісно-професійної основи формування інтегральної, загальних і предметних компетентностей майбутніх філологів; (2) інформаційну детермінацію змісту професійної філологічної підготовки через застосування інноваційних інтерактивних форм організації, технологій, методів і засобів навчання в процесі фахової підготовки студентів філологічних спеціальностей; (3) забезпечення рефлексії здатності і готовності використання константно оновлюваних ІК-технологій у професійно-філологічній діяльності.*

Важливу наукову новизну становить розроблена й обґрунтована О. А. Сухомлин модель дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей, яка містить функційно-структурні конструктивні блоки: організаційно-методологічний, мотиваційно-професійний, когнітивно-інструментальний та рефлексійно-діджитальний.

*Ступінь обґрунтованості використаних методів, отриманих результатів і положень дисертації.* Оксаною Андріївною Сухомлин чітко сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет і гіпотезу дослідження. Поставлені дисертанткою завдання послідовно й цілком логічно розкрито в трьох розділах. Дисертаційна праця складається з анотацій українською й англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до розділів та загальних висновків, списку використаних джерел (314 позицій), додатків. Загальний обсяг дисертаційної праці становить 263 сторінки, з них 173 сторінки основного тексту.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Національного університету біоресурсів і природокористування України (довідка № 22-289 від 23.09.2022 р.); Карпатського університету імені Августина Волошина (довідка № 188/10-22 від 04.10.2022 р.); Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка (довідка № 1199 від 07.10.2022 р.).

*Значення одержаних результатів для науки і практики й рекомендації щодо їх можливого використання.* Не викликає сумніву практичне значення результатів дисертаційної праці Оксани Андріївни Сухомлин. Маємо зазначити, що матеріали дослідження можуть бути використані науково-педагогічними працівниками в підготовці студентів філологічних спеціальностей у закладах вищої освіти України. Безсумнівне практичне значення має розроблення й упровадження в освітній процес окремих закладів вищої освіти інтелектуальної гри «Філологічний кластер» та ділової гри «Я – філолог», які були спрямовані на підвищення мотивації та пізнавального інтересу до вивчення іноземної мови, розвиток ціннісного ставлення до обраної спеціальності, формування всіх структурних компонентів професійної компетентності студентів філологічних спеціальностей. Нам імпонує залучення студентів філологічних спеціальностей до застосовування онлайн-словників і тезаурусів задля вдосконалення власних цифрових умінь і навичок. Суттєвий вплив на

формування та розвиток цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей також відіграв факультативний курс «Інформаційно-комунікаційні технології у філології», мета якого – формування вмінь і навичок використання цифрових технологій у підготовці до майбутньої професійної діяльності філолога. До безперечних переваг зазначеного факультативного курсу відносимо дібрані О. А. Сухомлин методичні матеріали, у тому числі й діагностувальні завдання та практичні вправи.

**Оцінка змісту та завершеності дисертації.** Структурно дисертаційна праця О. А. Сухомлин не викликає зауважень. Вона містить всі структурні компоненти, необхідні для дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, а саме: анотації українською й англійськими мовами, вступ, три розділи, висновки до кожного з розділів, загальні висновки, список використаних джерел та додатки.

У вступі авторка обґрунтовує актуальність вибору теми дослідження, визначає мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження. Зазначимо, що мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження є логічно взаємопов'язаними і чітко сформульованими.

У першому розділі «*Теоретичні основи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей*» дисертанткою здійснено теоретичний аналіз досліджуваної проблеми. О. А. Сухомлин уточнено сутність поняття «цифрова компетентність як одна з ключових компетентностей для навчання протягом життя», а також сутність і структуру поняття «цифрова компетентність студентів філологічних спеціальностей». На основі матеріалів, які презентовано та узагальнено в розділі 1, авторкою визначено змістове наповнення кожного компонента структури цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей, а саме: мотиваційно-професійного, когнітивно-діджитального, інструментально-діджитального та рефлексійно-діджитального. На глибоке переконання авторки, невіддільними складниками мотиваційно-професійного компонента цифрової

компетентності студентів філологічних спеціальностей є мотивація досягнення успіху в професійно-філологічній діяльності й ціннісне ставлення до інновацій в освітній діяльності. Знання, уміння і навички, пов'язані із застосуванням ІКТ (у тому числі й цифрових) у повсякденній і професійно-філологічній діяльності входять до складу когнітивно-діджитального компонента структури цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей. Серед складників інструментально-діджитального компонента цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей дисертантка виокремлює здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею в професійній діяльності; ефективно використовувати наявні та створювати (за потреби) нові електронні (цифрові) освітні ресурси; використовувати цифрові інструменти і сервіси для успішного здійснення різних спектрів професійно-філологічної діяльності, а також здатність до ефективної взаємодії з усіма учасниками в інформаційному просторі. Стресостійкість, здатність до аналітичного мислення, критичного мислення, здійснення рефлексії професійно-філологічної діяльності щодо використання константно оновлюваних ІК-технологій є складниками рефлексійно-діджитального компонента досліджуваного дидактичного феномена.

Розділ 2 *«Обґрунтування моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»* спрямований на уточнення змісту і сутності поняття «дидактичні умови»; формулювання авторського визначення поняття «дидактичні умови формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»; визначення й теоретичне обґрунтування сукупності дидактичних умов як основи для розроблення й теоретичного обґрунтування моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей; узагальнення підходів до розуміння сутності поняття «дидактична система»; розроблення й обґрунтування моделі дидактичної

функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей. У підрозділі 2.1 «Визначення сукупності дидактичних умов формування досліджуваного феномену» дисертантка слушно доводить, що цілеспрямоване формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей потребує створення сприятливих дидактичних умов в освітньому процесі закладу вищої освіти. Отже, задля їх визначення й обґрунтування О. А. Сухомлин було проаналізовано низку наукових праць українських учених, які вивчають різні аспекти вдосконалення професійної підготовки студентів гуманітарних спеціальностей загалом та філологічних спеціальностей зокрема. Позитивним у підрозділі є також те, що дисертанткою визначено й обґрунтовано сукупність дидактичних умов формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей, яка включає провідну і супідрядні дидактичні умови. Провідна дидактична умова передбачає створення психолого-дидактичного ІТ-середовища професійної підготовки студентів філологічних спеціальностей на засадах контамінації провідних положень особистісного, діяльнісного та компетентнісного підходів (с. 105-106). До супідрядних дидактичних умов дисертантка відносить: (1) активацію ціннісно-професійної основи формування інтегральної, загальних і предметних компетентностей майбутніх філологів; (2) інформаційну детермінацію змісту професійної філологічної підготовки через застосування інноваційних інтерактивних форм організації, технологій, методів і засобів навчання в процесі фахової підготовки студентів філологічних спеціальностей; (3) забезпечення рефлексії здатності і готовності використання константно оновлюваних ІКТ у професійно-філологічній діяльності (с. 106).

Запропонована в підрозділі 2.3 «Функційно-структурні компоненти моделі» авторська модель містить чотири функційно-структурні конструктивні блоки, зокрема, організаційно-методологічний, мотиваційно-професійний, когнітивно-інструментальний та рефлексійно-діджитальний.

Основу розробленої моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей складають апробовані дидактичні системи формування різних компетентностей студентів філологічних та гуманітарних спеціальностей, детальний опис яких було надано дисертанткою в підрозділі 2.2 *«Моделювання процесу формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»*.

Мета розділу 3 *«Дослідно-експериментальна апробація авторської моделі формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»* полягала у визначенні ефективності функціонування розробленої й обґрунтованої авторської моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей у закладах вищої освіти. Задля цього дисертанткою було розроблено й апробовано експериментальну програму організації експериментального дослідження, яка включала три етапи педагогічного експерименту. Отримані й описані О. А. Сухомлин у підрозділі 3.3 результати надали їй змогу констатувати факт наявності суттєвої позитивної динаміки рівнів вияву сформованості цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей експериментальної групи на контрольному етапі експерименту відповідно до визначених критеріїв, а саме: мотиваційно-професійного, когнітивно-діджитального, інструментально-діджитального та рефлексійно-діджитального.

***Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях.*** За результатами наукового дослідження дисертанткою опубліковано 10 праць, з яких 9 одноосібні, а саме: 1 розділ у колективній монографії; 3 статті у фахових виданнях України; 2 статті у виданнях, які індексуються в міжнародній наукометричній базі Index Copernicus; 4 праці апробаційного характеру. Зазначені публікації О. А. Сухомлин відповідають нормативним вимогам, котрі встановлені для здобуття наукового ступеня доктор філософії.



***Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності.***

Аналіз тексту дисертаційної праці дає підстави стверджувати, що її авторкою було дотримано вимоги щодо академічної доброчесності. Авторкою належним чином оформлено покликання на наукові доробки українських та зарубіжних учених, а також на опрацьовані нею нормативно-правові документи. Анотації українською й англійською мовами відображають найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертаційній праці. Зазначимо також, що зміст анотацій не містить інформацію, яка була б відсутня в тексті дисертації.

***Дискусійні положення та зауваження щодо змісту й оформлення дисертаційної праці.*** Аналіз змісту та основних положень дисертаційної праці О. А. Сухомлин надає підстави стверджувати про її завершеність та відповідність встановленим Міністерством освіти і науки України вимогам, що висуваються до такого виду робіт. Загалом надаючи позитиву оцінку науковому й практичному значенню отриманих Оксаною Андріївною Сухомлин результатів, маємо відмітити деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання:

1. У межах розділу 1 «*Теоретичні основи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей*» авторкою проаналізовано нормативно-правову базу та теоретико-методологічні основи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей. На дорадчому рівні зазначимо, що було б доцільно чітко визначити основні перспективні напрями дослідження проблеми формування й розвитку цифрової компетентності загалом і цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей зокрема.

2. У дисертаційній праці достатньо ґрунтовно проаналізовано існуючі дидактичні моделі, системи та технології формування низки компетентностей студентів гуманітарних спеціальностей загалом та філологічних спеціальностей зокрема, але не зовсім зрозуміло логіку й критерійність відбору цих моделей, систем і технологій, які було покладено в

основу розроблення досліджуваної моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей.

3. У підрозділі 2.3 *«Функційно-структурні компоненти моделі»* було б доцільно більш науково виважено аргументувати, чому саме такі функційно-структурні конструктивні блоки моделі було визначено, зокрема, організаційно-методологічний, мотиваційно-професійний, когнітивно-інструментальний та рефлексійно-діджитальний.

4. Заслугує схвалення критерійно-показникова база дослідження рівнів сформованості цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей, але не завжди авторкою чітко прописано в межах розділу 3 *«Дослідно-експериментальна апробація авторської моделі формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»*, яким саме чином було отримано певні показники рівня сформованості цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей за окремими компонентами.

5. Під час визначення актуальності й доцільності здійснення дослідження саме за обраним напрямом, остаточне формулювання якого є тема дисертаційної праці, варто було описати певні дії в межах пілотного дослідження, спрямованого на специфікацію обраного напрямку дослідження з позиції визначення його об'єкта і предмета.

Висловлені зауваження та побажання не впливають суттєво на загальну позитивну оцінку дисертаційної праці, не знижують її наукової і практичної цінності. Дослідження Оксани Андріївни Сухомлин є актуальним, завершеним і самостійним, а одержані результати містять наукову новизну, мають теоретичне і практичне значення.

**Загальний висновок.** Аналіз тексту дисертації та опублікованих праць О. А. Сухомлин дає підстави зробити висновок про те, що дослідження за темою **«Дидактичні засади формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»** є завершеною, самостійною і

цілісною науковою кваліфікаційною роботою, яке вирізняється науковою новизною, теоретичним та практичним значенням і відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а його авторка Сухомлин Оксана Андріївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

**Офіційний опонент:**

кандидат педагогічних наук, доцент,  
доцент кафедри філології та перекладу  
Київського національного університету  
технологій та дизайну

Ірина ПШЕНИЧНА

Підпис Ірини ПШЕНИЧНОЇ засвідчую

